

บทวิจารณ์หนังสือ:

พวงทอง ภาวัครพันธุ์. รัฐและขบวนการ อนารยะสังคมไทย ในกรณีปราสาทพระวิหาร.

กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ มูลนิธิเพื่อการศึกษา
ประชาธิปไตยและการพัฒนา. 2556. 192 หน้า

ธนพฤษ์ ชามะรัตน์ / Thanapauge Chamaratana

ผมหยิบหนังสือ “รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทย ในกรณีปราสาทพระวิหาร” จากชั้นในร้านขายหนังสือบนห้างสรรพสินค้าใหญ่แห่งหนึ่งในยามสายๆ ของวันที่ 15 เมษายน 2556 อันเป็นวันแรกในการพิจารณาคดีที่กัมพูชายื่นฟ้องศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลกให้ตีความคำพิพากษาคดีปราสาทพระวิหาร ปี 2505 ซึ่งวันนั้นเป็นการแถลงด้วยวาจาของฝ่ายกัมพูชาต่อศาลโลกกรณีข้อพิพาทปราสาทเขาพระวิหารในรอบแรก ด้วยความตื่นเต้นระคนนึกขำตัวเองที่ช่างหยิบหนังสือได้เข้ากับสถานการณ์เสียจริง แต่เมื่อผมพลิกอ่านคำนำ บทคัดย่อ และประวัติผู้เขียนแล้ว ผมก็ไม่ลังเลที่จะชำระเงินและตั้งใจจะอ่านหนังสือเล่มนี้ให้จบโดยเร็วเพื่อจุด “คบไฟ” ให้กับตนเองและหวังว่าจะได้เผื่อแผ่ไปยังเพื่อนพ้องน้องพี่ผู้ร่วมเส้นทางสายวิชาการบนพื้นฐานแห่งความรู้ที่มาพร้อมหลักการที่ถูกที่ควร

ผลงานชิ้นนี้เป็นหนังสือฉบับแปลของงานวิจัย เรื่อง “State and Uncivil Society in Thailand at the Temple of Preah Vihear” ซึ่งรองศาสตราจารย์ ดร.พวงทอง ภาวัครพันธุ์ ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย (the Asia Foundation) ให้เดินทางไปทำการวิจัย ณ the Walter H. Shorenstein Asia Pacific Research Center, Stanford University สหรัฐอเมริกา ระหว่างเดือนสิงหาคม 2553 - มิถุนายน 2554

หนังสือเล่มนี้มีเนื้อหารวม 4 บท โดยเริ่มจากบทนำที่ชี้ให้เห็นถึงประเด็นปัญหา จุดประสงค์การวิจัย และแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา ถัดไปในบทที่สองเป็นบทที่ว่าด้วยการเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของไทยต่อประเทศเพื่อนบ้านในยุคหลังสงครามเย็น ซึ่งนอกเหนือจากการทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายของการต่างประเทศไทยในยุคนี้แล้ว บทนี้ยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจบริบทของการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลไทยและกัมพูชาในกรณีปราสาทพระวิหาร จากนั้นในบทที่สามเป็นการวิเคราะห์ความร่วมมือระดับทวิภาคีในกรณีปราสาทพระวิหาร เพื่อชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือดังกล่าวเกิดขึ้นได้อย่างไร และทำไมประเทศไทยจึงสนับสนุนกัมพูชาในการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกอะไรคือเหตุผล และผลประโยชน์ของไทยในกรณีนี้ บทนี้ยังมีความสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าการณรงค์ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศไทยอย่างไรบ้าง และในบทสุดท้ายเป็นการวิเคราะห์บทบาทและเป้าหมายของกลุ่มพันธมิตรฯ ในกรณีปราสาทพระวิหารเพื่อชี้ให้เห็นว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้กลุ่มพันธมิตรฯ ประสบความสำเร็จในการใช้กรณีปราสาทพระวิหารต่อต้านกลุ่มการเมืองที่อยู่ในฝ่ายของทักษิณ และผลจากการกระทำที่ผู้เขียนเรียกว่า “ขบวนการอนารยะสังคม” ของกลุ่มพันธมิตรฯ ก็ทำให้เกิดอีกหนึ่งหน้าประวัติศาสตร์ของทั้งสองประเทศที่ถูกบันทึกว่าอุบัติขึ้น ณ ศาลโลกอีกครั้ง

ทั้งนี้ เนื้อหาโดยสังเขปของแต่ละบทข้างต้น มีดังต่อไปนี้

บทที่ 1 บทนำ ผู้เขียนเริ่มต้นชี้ให้เห็นจุดมุ่งหมายของการศึกษานี้ ที่นำไปเพื่อประเมินผลกระทบจากการกระทำแบบอนารยะประชา (Uncivil Action) ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในกรณีปราสาทพระวิหารและพื้นที่ทับซ้อน นอกเหนือจากผลกระทบในทันทีที่มีต่อความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาที่ตกต่ำลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนและทหารจากการสู้รบบริเวณชายแดนแล้ว การประเมินผลกระทบระยะยาวนั้นจะต้องกระทำด้วยการมองเรื่องนี้ภายใต้บริบทของนโยบายต่างประเทศของไทย ในยุคหลังสงครามเย็นที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวมและต่อกัมพูชา โดยอาศัย

แนวคิดสำคัญสองประการ คือ แนวคิดการขึ้นต่อกันอย่างซับซ้อน (Complex Interdependence) และแนวคิดอนารยะสังคม (Uncivil Society) เป็นกรอบในการศึกษา อย่างไรก็ตามผู้เขียนหาได้ลงไปถกเถียงในรายละเอียดเกี่ยวกับทฤษฎีประชาสังคมที่มีอยู่มากมาย แต่ได้หยิบยกเฉพาะประเด็นการถกเถียงว่าด้วยบทบาทของประชาสังคม/อนารยะสังคมต่อกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งนำไปสู่การนิยามแนวคิดที่ใช้ในงานชิ้นนี้ และตั้งโจทย์ท้าทายในเชิงทฤษฎีที่ว่า การรวมกลุ่มเพื่อกระทำการกิจกรรมบางอย่างของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐสามารถจะมีความเป็น “อารยะ” หรือ “อนารยะ” ได้ทั้งนั้น พฤติกรรมและอุดมการณ์ของประชาสังคมสามารถเข้าช่วยอนารยะสังคมและส่งผลร้ายต่อประชาธิปไตยก็ได้ เพราะกลุ่มประชาสังคมไม่ได้มีเรื่องรับประกันคุณภาพประชาธิปไตยติดตัวมาแต่กำเนิด

บทที่ 2 บุรณาการทางเศรษฐกิจ ในบทนี้ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่านับแต่สงครามเย็นได้ยุติลง หน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายการต่างประเทศของไทยได้เปลี่ยนแปลงมุมมองที่มีต่อประเทศเพื่อนบ้านของไทย จากที่เคยเป็นศัตรูมาสู่การเป็นพันธมิตรทั้งด้านเศรษฐกิจและการทูต โดยในยุคโลกาภิวัตน์เช่นนี้พวกเขาตระหนักถึงความได้เปรียบในด้านที่ตั้งและศักยภาพทางเศรษฐกิจในภูมิภาคที่จะทำให้ไทยฉกฉวยประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านที่กำลังก้าวสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้น โครงการความร่วมมือในด้านต่างๆ จึงถูกผลักดันออกมาเพื่อเป้าหมายดังกล่าว ความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-กัมพูชา เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างบุรณาการทางเศรษฐกิจภายในภูมิภาคที่มีประเทศไทยเป็นศูนย์กลาง ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์เช่นนี้เองที่ทำให้เราเห็นการพัฒนาเครือข่ายด้านต่างๆ ในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว เพื่อเชื่อมโยงตลาดและแหล่งทรัพยากรของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเข้าหากัน ในด้านหนึ่งเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้กับระบบตลาดและการผลิตของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้สามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ก็ทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ถูกเชื่อมโยงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น

ผู้เขียนยังระบุว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและกัมพูชาในปัจจุบันไม่ใช่เป็นแค่เรื่องของผู้ค้ารายย่อย หรือการซื้อมาขายไปตามพื้นที่ชายแดนเท่านั้น แต่ในระยะกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา มันได้เติบโตไปสู่ด้านต่างๆ การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาอย่างเดียวยังสร้างผลกำไรให้กับไทยปีละกว่าสามหมื่นล้านบาท การลงทุนของไทยในกัมพูชามีทั้งด้านเกษตร อุตสาหกรรม พลังงาน และการท่องเที่ยว ซึ่งสนับสนุนการเติบโตของบริษัทแม่ในประเทศไทยให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ดังนั้น กัมพูชาจึงเป็นทั้งตลาดสำหรับสินค้าส่งออกของไทย และทำหน้าที่ป้อนทรัพยากรพื้นฐานและแรงงานราคาถูกให้กับอุตสาหกรรมของไทย หากเกิดเหตุการณ์ที่ส่งผลให้ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและกัมพูชาต้องหยุดชะงักลง ทั้งกัมพูชาและไทยต่างต้องเจ็บตัว เพราะความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่ในขณะนี้ เป็นความสัมพันธ์ที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หากใช้ความสัมพันธ์ที่กัมพูชาพึ่งพาไทยฝ่ายเดียว

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า สิ่งที่ประเทศไทยต้องตระหนักคือปัจจุบันเราไม่ได้เป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจรายใหญ่ที่สุดของกัมพูชาอีกต่อไป เพราะกัมพูชามีทางเลือกมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวียดนามที่กำลังเป็นคู่แข่งอันสำคัญของไทยในภูมิภาคนี้ อีกทั้งเวียดนามมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจกับกัมพูชามากกว่าไทย ดังนั้น กระแสชาตินิยม (Nationalism) ที่เข้ามามีบทบาทในนโยบายของไทยต่อกัมพูชานับแต่กรณีปราสาทพระวิหาร จนทำให้ประเทศไทยดูเหมือนคนตัวใหญ่ที่รังแกคนตัวเล็กกว่าในสายตาชาวโลกย่อมผลักดันให้ประเทศเพื่อนบ้านของไทยถอยห่างจากไทยมากยิ่งขึ้น ความพยายามที่จะลดความรู้สึกไม่ไว้วางใจที่ประเทศเพื่อนบ้านมีต่อไทยที่ดำเนินมาตลอดสองทศวรรษ ทั้งโดยกลไกการค้า การลงทุน และความช่วยเหลือต่างๆ ก็จะกลายเป็นความสูญเปล่าไปโดยปริยาย

ผู้เขียนสรุปในช่วงท้ายของบทนี้ว่า ลัทธิชาตินิยมต่อต้านกัมพูชากับกระบวนการบูรณาการทางเศรษฐกิจ เป็นทวิลักษณ์ที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรงของความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชา และในความขัดแย้งในกรณีปราสาทพระวิหารและพื้นที่โดยรอบก็เป็นผลพวงของทวิลักษณ์ดังกล่าวเช่นกัน

บทที่ 3 ความร่วมมือกรณีปราสาทเขาพระวิหาร ในบทนี้ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือทวิภาคีระหว่างไทยกับกัมพูชาในกรณีปราสาทพระวิหารเป็นความร่วมมือหลากหลายด้าน ไม่ได้มีแต่เรื่องอธิปไตยเหนือดินแดน ถึงแม้ว่าในช่วงทศวรรษ 1950-60 ข้อพิพาทเหนือดินแดนจะส่งผลร้ายต่อความสัมพันธ์ของสองประเทศ เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 1990 ความทรงจำอันขมขื่นต่อความพ่ายแพ้ในศาลโลกดูจะไม่ได้ส่งผลกระทบต่อนโยบายของรัฐบาลไทยที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือกรณีปราสาทพระวิหารมากนัก นักการเมือง กลุ่มธุรกิจท้องถิ่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยราชการอื่นๆ สนใจมากกว่าว่าจะทำให้ชาวกัมพูชาประท้วงที่เป็นสมบัติของกัมพูชาขึ้นนี้ กลายเป็นแหล่งทำเงินให้กับพวกเขาได้อย่างไรบ้าง เห็นได้ชัดว่าในยุคหลังสงครามเย็น การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเป็นข้อคิดคำนึงหลักของความร่วมมือระหว่างไทย-กัมพูชา การสนับสนุนให้ปราสาทพระวิหารได้เป็นมรดกโลกก็วางอยู่บนแนวคิดเศรษฐกิจนำการเมืองนี้เอง การร่วมมือเพื่อให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลกก็วางอยู่บนเป้าหมายร่วมกันของทั้งสองประเทศที่จะเปลี่ยนอนุสาวรีย์แห่งความขัดแย้งนี้ ให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างไทย-กัมพูชา ซึ่งผู้เขียนชี้ว่าเป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องสนับสนุนอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังพยายามเสนอว่าความทรงจำอันขมขื่นว่าด้วยการสูญเสียดินแดนไม่ได้เป็นเงามืดที่ครอบงำความคิดของผู้มีบทบาทในการดำเนินนโยบายของไทย ในทางตรงกันข้ามหน่วยงานของไทยตระหนักดีถึงทัศนคติในเชิงลบที่ประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านมีต่อไทย ดังนั้น ประเทศไทยจึงต้องแสดงให้เห็นประเทศเพื่อนบ้านเห็นถึงไมตรีจิตและการประนีประนอมของไทย ผ่านการสนับสนุนให้ปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ซึ่งดำเนินการต่อเนื่องโดยรัฐบาล 3 ชุด นับจากรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร พลเอกสุรยุทธ์ และนายสมัคร ซึ่งล้วนวางอยู่บนยุทธศาสตร์ดังกล่าว แม้ว่าความไม่พอใจที่กัมพูชามีต่อไทยส่งผลให้กัมพูชาปฏิเสธที่จะขึ้นทะเบียนร่วมกับประเทศไทย แต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยก็แสดงให้เห็นถึงความสามารรถที่จะยืดหยุ่นและความปรารถนาดีที่จะผลักดันโครงการนี้ต่อไปขอเพียงแต่ว่าฝ่ายกัมพูชายินดีแก้ปัญหาพื้นที่ทับซ้อน 4.6 ตารางกิโลเมตร ในทาง

กลับกันรัฐบาลกัมพูชาก็มีความเข้าใจมากขึ้นถึงข้อกังวลของฝ่ายไทยในเรื่องพื้นที่ทับซ้อน จึงยินยอมตัดพื้นที่ดังกล่าวออกมาจากแผนงานที่จะนำเสนอเพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ยิ่งกว่านั้นเมื่อทั้งสองฝ่ายตระหนักว่าไม่สามารถสถาปนาอำนาจอธิปไตยเหนือพื้นที่พิพาทได้โดยลำพัง พวกเขาจึงตกลงที่จะบริหารจัดการพื้นที่รอบปราสาทพระวิหารร่วมกัน กระบวนการเจรจาที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามอย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่ของทั้งไทยและกัมพูชาที่จะแก้ปัญหาเขตแดนอันละเอียดอ่อนด้วยแนวทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ การริเริ่มเช่นนี้เป็นสิ่งใหม่ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคนี้มาก่อน มันจึงควรได้รับการสนับสนุนและยกย่องชื่นชม แต่เป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่งเพราะในขณะที่การเจรจาระหว่างรัฐบาลของทั้งสองประเทศดำเนินไปในทางแนวทางสันติและสร้างสรรค์ แต่การเมืองไทยในช่วงเวลาเดียวกันกลับเดินไปในทิศทางตรงกันข้าม ความพยายามร่วมมือกันพัฒนาและแก้ปัญหาที่ดำเนินมาหลายปีต้องพังทลายลงเมื่อการเมืองไทยมุ่งหน้าสู่วิกฤตการณ์ที่ยังรากลึกและไปพลัทธิชาตินิยมถูกโหมกระพืออย่างรุนแรง โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยผ่านขบวนการอนารยะสังคม (Uncivil Society)

บทที่ 4 ขบวนการอนารยะสังคมในการเมืองแบ่งขั้วและปราสาทพระวิหาร ในบทสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนบรรยายถึงความสำเร็จของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในการใช้วาทกรรมชาตินิยมเพื่อต่อต้านรัฐบาลตัวแทนของทักษิณ โดยชี้ว่าเป็นผลมาจากการที่พวกเขาได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรของรัฐและองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ ประชาชน และสถาบันต่างๆ เพื่อร่วมมือกันที่จะขัดฉ้อฉลของทักษิณและพรรคพวกให้หมดไปจากการเมืองไทย แม้ว่าเนื้อหาสาระและเป้าหมายของการรณรงค์ของกลุ่มพันธมิตรจะเป็นสิ่งที่ยืนอยู่ฝั่งตรงข้ามกับประชาธิปไตย เป็นชาตินิยมอย่างสุดโต่ง และเป็นอนารยะก็ตาม และสิ่งที่น่าฉงนอย่างยิ่งก็คือ องค์กรเหล่านี้ดูจะไม่สนใจเท่าไรนักว่าการกระทำของพันธมิตรฯ จะส่งผลเสียต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไร ดูเหมือนว่าความสัมพันธ์กับกัมพูชาเป็นสิ่งที่สละได้เพื่อเป้าหมายทางการเมืองภายในประเทศ

ผู้เขียนอธิบายว่าภายใต้การเมืองที่แบ่งเป็นฝักฝ่ายนับแต่การรัฐประหาร ในปี 2549 การรณรงค์เรื่องปราสาทพระวิหารเป็นเพียงเครื่องมือที่ไปสู่เป้าหมายการเมืองภายใน และเพราะมันเป็นแค่เครื่องมือทางการเมือง กลุ่มพันธมิตรฯ จึงสามารถยื่นข้อเรียกร้องใดๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องสนใจว่าจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ และเมื่อรัฐบาลไม่สามารถทำตามข้อเรียกร้องของพวกเขา ก็จะถูกโจมตีว่าเป็นพวกไม่รักชาติ ททรศ อ่อนแอ และไร้ประสิทธิภาพ ข้อมูลผิดๆ ของพวกเขาที่แพร่กระจายในพื้นที่ของสื่อมวลชนส่วนใหญ่ ได้สร้างความเข้าใจผิดไปทั่ว จนทำให้ปัญหานี้ยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้น ความขัดแย้งระหว่างสองประเทศตึงเครียดมากขึ้น การรณรงค์ของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่มุ่งกระจายข้อมูลผิดๆ โหมกระพือไฟชาตินิยม และบ่มเพาะความรู้สึกเกลียดชัง และเหนือกว่าประเทศเพื่อนบ้านจึงเข้าข่าย ขบวนการอนารยะสังคม (Uncivil Society) มากกว่าจะเป็นขบวนการประชาธิปไตย (Civil Society) ที่สร้างสรรค์สังคมอารยะ การกระทำของพวกเขาได้ทำลายความพยายามของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามเย็นที่มุ่งปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ฉันศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้านให้กลายเป็นความสัมพันธ์ฉันมิตร นอกจากนี้ ข้อเรียกร้องที่ปราศจากเหตุผลและใช้ความรุนแรงโดยกลุ่มชาตินิยม ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของไทยในเวทีระหว่างประเทศ ไทยจะไม่สามารถเป็นผู้นำภูมิภาคได้เลยหากล้มเหลวในการสร้างความไว้วางใจ (Trust) และความเคารพจากเพื่อนบ้านได้ ถึงที่สุดแล้วการรณรงค์ของกลุ่มพันธมิตรฯ เป็นปฏิบัติการที่น่ากลัวสำหรับยุทธศาสตร์การต่างประเทศของไทยโดยตรง แทนที่ปราสาทพระวิหาร จะกลายมาเป็นสัญลักษณ์ของมิตรภาพ มันได้กลายมาเป็นสัญลักษณ์แห่งความเกลียดชังระหว่างไทยและกัมพูชาไปในที่สุด และคงต้องใช้เวลานานทีเดียวกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขให้กลับคืนมาได้

ในตอนท้าย ผู้เขียนยังชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องไม่ได้เห็นด้วยกับการกระทำของกลุ่มพันธมิตรฯ และระมัดระวังไม่ให้สถานการณ์เลวร้ายจนเกินไป แต่พวกเขาก็ไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์กลุ่มพันธมิตรฯ อย่างเปิดเผยได้ โดยเฉพาะเมื่อสังคมโดยรวมอยู่ภายใต้กระแสชาตินิยมสุดโต่ง สิ่งที่น่าเสียดายก็คือรัฐบาลอภิสิทธิ์ ไม่สามารถละทิ้งจุดยืนที่มีร่วมกับกลุ่มพันธมิตรฯ ก่อนที่เขาจะ

ก้าวขึ้นเป็นผู้นำประเทศไทย ทำให้เขาต้องเดินทางข้ามร่างสถานะมรดกโลกของปราสาทพระวิหารต่อไป จุดยืนนี้มีผลต่อเนื่องที่ทำให้การแก้ไขพื้นที่ทับซ้อนรอบปราสาท ด้วยการเจรจาระดับทวิภาคี เป็นไปไม่ได้เลย และนี่ทำให้เรื่องนี้ต้องกลับไปสู่ศาลโลก อีกครั้งหนึ่ง

จากเนื้อหาโดยสังเขปที่กล่าวถึงในข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนังสือ “รัฐและขบวนการอนารยะสังคมไทย ในกรณีปราสาทพระวิหาร” เป็นความพยายามของผู้เขียน ที่จะจุด “คบไฟ” เพื่อส่องสว่างสร้างความกระจ่างท่ามกลางหมอกควันแห่งเพลิงชาตินิยมที่ถูกโหมกระพือจนจุดติดผ่านวาทกรรมต่างๆ แม้ในความพยายามดังกล่าวจะมีความเสี่ยงเป็นอย่างมากที่จะถูกตีตราว่าเป็นพวกไม่รักชาติ หรือเป็นผู้ทรยศ จากฝั่งที่ชื่นชมหรืออยู่ในขบวนการอนารยะสังคมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย แต่ในฐานะ “นักวิชาการ” จุดยืนบนหลักการและระเบียบวิธีแห่งวิชาการ กลายเป็นความกล้าหาญที่ผู้เขียนอย่าง ดร.พวงทอง ภวัครพันธุ์ ได้แสดงออกมาอย่างน่าชื่นชม

ในการลำดับเรื่องราวที่แปลจากงานวิจัย มาสู่หนังสือขนาดพ็อกเก็ตบุ๊กส์หนา 192 หน้า ถือได้ว่า ความตั้งใจของผู้เขียนที่จะปูพื้นฐานความเข้าใจถึงที่มาที่ไปของเหตุและจุดที่ผลบังเกิด นับว่าประสบความสำเร็จ เพราะการฉายภาพจากยุคหลังสงครามเย็น ที่รัฐไทยต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศต่อประเทศเพื่อนบ้าน เป็นการสร้างความเข้าใจบริบทของการร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลไทยและกัมพูชาในกรณีปราสาทพระวิหารอย่างชัดเจน รวมไปถึงการวิเคราะห์ความร่วมมือระดับทวิภาคีในกรณีปราสาทพระวิหาร ก่อนจะพุ่งประเด็นสู่การรณรงค์ของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศไทยในกรณีนี้อย่างไรบ้าง และผลจากการกระทำที่ผู้เขียนเรียกว่า “ขบวนการอนารยะสังคม” ของกลุ่มพันธมิตรฯ นี้ก็กลายมาเป็น “ต้นน้ำย่อยกลางสายมหานที” ที่นำพาประเทศชาติของเรามาสู่การพิจารณาข้อพิพาทในเวทีของศาลโลกอีกครั้ง

นอกจากจะมีคุณค่าในฐานะเป็น “คบไฟ” ทางปัญญาสำหรับผู้คนที่แสวงหาความรู้พื้นฐานของความจริงดังที่กล่าวถึงแล้ว หนังสือเล่มนี้ยังมีคุณค่าในเชิงทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ และคุณค่าต่อการศึกษานโยบายระหว่างประเทศของไทยอีกด้วย

เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าในเชิงทฤษฎี ในฐานะนักสังคมวิทยาที่ยังอ่อนประสบการณ์ ผมรู้สึก “ตื่นใจ” กับการหยิบเอาแนวคิดขบวนการอนารยะสังคม (Uncivil Society) ซึ่งเป็นคู่ตรงข้ามกับแนวคิดขบวนการประชาสังคม (Civil Society) ที่เป็นดัง “ม้าขาว” ของประเทศกำลังพัฒนา เพราะเป็นแนวคิดที่เชื่อในพลังการรวมกลุ่มสร้างสรรค์ของมวลประชาเพื่อดำเนินกิจกรรมสาธารณะด้วยตนเอง โดยที่รัฐไม่ต้องยื่นมือมาช่วยเหลือและควบคุมมากเกินไปนัก (Suzuki and Srisontisuk, 2008) มาใช้เป็นแนวขยายในการศึกษาครั้งนี้ โดยเฉพาะการเพ่งพินิจพิจารณาพฤติกรรมการณ์เคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่ถึงแม้ว่าผู้นำกลุ่มพันธมิตรฯ จะอ้างว่าการกระทำของพวกเขาเป็นสิ่งที่อยู่ภายใต้กรอบประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้เขียนได้ย้าอยู่หลายครั้งในหนังสือเล่มนี้ว่ากลุ่มพันธมิตรฯ ต้องการผลักดันให้การเมืองไทยเข้าสู่ระบอบอำนาจนิยมที่มีฐานอยู่ที่ชนชั้นกลางในเมืองเป็นส่วนใหญ่ พวกเขาฉกฉวยประโยชน์จากความไม่รู้ทางประวัติศาสตร์ ความคลาดเคลื่อนในเรื่องความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน และความเป็นจริงทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เพื่อนำมาเป็น “หัวเชื้อ” ในการสุมไฟชาตินิยมต่อต้านกัมพูชาอย่างรุนแรง บทบาทของกลุ่มพันธมิตรฯ จึงทำให้นิยามดั้งเดิมของขบวนการประชาสังคม ที่มักมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความก้าวหน้าต่อประชาธิปไตย (Cohen and Arato, 2008) ถูกท้าทายโดยตรง ผ่านความจริงที่มีลักษณะย้อนแย้ง (Irony) เป็นอย่างยิ่ง ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือ ในความเข้าใจโดยทั่วไปเราต่างมีความรู้สึกว่าการหน่วยงานของรัฐมักเป็นฝ่ายอนุรักษ์นิยม (Conservative) ที่เป็นปฏิปักษ์กับการเปลี่ยนแปลง แข็งกระด้าง ไม่ยืดหยุ่น แต่ในกรณีปราสาทพระวิหาร พวกเขากลับสามารถแสวงหาทางออกสันติที่ทำให้ทั้งสองประเทศได้ประโยชน์ร่วมกัน ในทางตรงกันข้าม ขบวนการที่ประกอบด้วยกลุ่มประชาสังคมกลับเป็นฝ่ายที่ทำให้สถานการณ์เลวร้าย จนถึงขั้นสูญเสียชีวิตและบ่มเพาะความเกลียดชังในหมู่ประชาชนให้รุนแรงยิ่งขึ้น

ทางด้านคุณค่าต่อการศึกษานโยบายระหว่างประเทศของไทย แน่นอนว่าเราคงไม่สามารถคาดหวังว่ากลุ่มประชาสังคมที่ถอยห่างจากหลักการประชาธิปไตยจะสามารถสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้กับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ เพราะการณรงค์

ของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่เต็มไปด้วยเนื้อหาที่แสดงการดูถูกและอคติต่อเพื่อนบ้านที่เล็กกว่า อีกทั้งยังขาดความเคารพต่อกฎหมายและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ (ตัวอย่างคือ การปฏิเสธไม่ยอมรับคำพิพากษาศาลโลก ปี 2505 และเรียกร้องให้รัฐบาลไทยใช้กำลังเข้าโจมตีกัมพูชาบ่อยครั้ง) ในกรณีของกลุ่มพันธมิตรฯ ที่พบว่ากรณีขบวนการประชาสังคมที่เข้มแข็ง แต่ไม่ได้เป็นหลักประกันว่าจะส่งผลดีต่อการต่างประเทศของไทยเสมอไป ในแง่นี้เราจำเป็นต้องพิจารณาอุดมการณ์ ข้อเรียกร้อง พฤติกรรม และเป้าหมายของขบวนการนั้นๆ ก่อนที่จะตัดสินใจว่าขบวนการนั้นเป็นประชาธิปไตยและสร้างสรรค์ให้เกิดบูรณาการระดับภูมิภาคหรือไม่ ทั้งนี้ เพราะการรวมกลุ่มเพื่อกระทำกิจกรรมบางอย่างของตัวแสดงที่ไม่ใช้รัฐสามารถจะมีความเป็น “อารยะ” หรือ “อนารยะ” ได้ทั้งนั้น พฤติกรรมและอุดมการณ์ของประชาสังคมสามารถเข้าข่ายอนารยะสังคม และส่งผลร้ายต่อประชาธิปไตยก็ได้เพราะกลุ่มประชาสังคมหาได้มี “การประกันคุณภาพประชาธิปไตย” เช่นตั้งการประกันคุณภาพการศึกษา หรือประกันคุณภาพอะไรต่อมิอะไรในโลกยุคความพึงใจด้านคุณภาพเป็นใหญ่แต่อย่างใด

ผมมีความเชื่อเช่นเดียวกับผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ว่า การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันและอนาคต จำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทและอิทธิพลที่เพิ่มสูงขึ้นของขบวนการประชาสังคมในหลายประเทศของภูมิภาคนี้ เพราะความรู้สึกชาตินิยมที่มีลักษณะต่อต้านเพื่อนบ้านยังคงฝังลึกอยู่ในสำนึกของประชาชน ซึ่งไม่ได้มีแต่ในประเทศไทย หากแต่ดำรงอยู่แทบทุกประเทศ (King, 2012) และผมเชื่อว่ามุมมองของผู้นำชาติต่างๆ ของอาเซียนในปัจจุบัน “ชาตินิยม” หาใช่เครื่องมือผูกขาดอำนาจโดยรัฐอีกต่อไป ทว่าประชาชนทุกกลุ่มสามารถใช้มันเพื่อต่อต้าน ทำลาย หรือแม้แต่โค่นล้มอำนาจรัฐได้อย่างง่ายดาย คุณสมบัติร่วมที่ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีกันอยู่นี้ ควรได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังและเอาใจใส่ต่อความบอบบางทางความรู้สึกของเพื่อนบ้าน หากอาเซียนปรารถนาจะเห็น “ประชาคมที่แท้จริง” เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้

เอกสารอ้างอิง

- Cohen, Jean L. and Arato, Andrew. (2008). Civil Society. In Seidman, Steven and Alexander, Jeffery C. (Ed.). **The New Social Theory Reader**. (pp. 244-251). New York: Routledge.
- King, Victor. (2012). **The Sociology of Southeast Asia: Transformations in a Developing Region**. Hawaii : the University of Hawaii Press.
- Suzuki, Noriyuki and Srisontisuk, Somsak. (2008). **Civil Society: Movement and Development in Northeast Thailand**. Khon Kaen: Printing House of Khon Kaen University.

